

**Марія Лугова,**

*здобувач першого (бакалаврського) рівня,  
факультету педагогіки і психології,  
ТНПУ імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: **Людмила Петришин**  
*професор, доктор педагогічних наук,  
професор кафедри соціальної  
роботи та соціальної педагогіки  
ТНПУ імені Володимира Гнатюка*

## **ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

### **З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

**Постановка проблеми.** Сучасна Україна перебуває у складних умовах збройної агресії, що призвела до масового внутрішнього переміщення населення. Від 2014 року, а особливо з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році, мільйони громадян були змушені залишити свої домівки та переїхати до відносно безпечних регіонів країни [3]. Таким чином сформувалася нова чисельна категорія клієнтів соціальної роботи - внутрішньо переміщені особи (ВПО), які стикаються з комплексом проблем: втратою житла, роботи та майна; розривом соціальних зв'язків і дестабілізацією звичного способу життя; психологічними наслідками війни та отриманням травматичного досвіду [6, с. 26-27]; труднощами інтеграції у нові громади [5, с. 34]. Усе це зумовлює зростання потреби в соціальній роботі, спрямованій не лише на соціальну допомогу, але й на відновлення, адаптацію та інтеграцію переселенців [9; 10, с. 110-112].

**Виклад основного матеріалу.** Розглядаючи категорію ВПО можна зазначити, що існує декілька наукових підходів до її характеристики. Зокрема: юридичний підхід, який характеризується Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014) і визначає ВПО як громадян, які змушені залишити своє місце проживання внаслідок або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, окупації чи надзвичайних ситуацій [3]. Основа цього підходу - нормативно-правове регулювання, державна політика щодо ВПО, механізми соціального захисту та юридичні гарантії. Цей підхід підтримують Н. Ісаєва та Д. Селіхов, акцентуючи увагу на правових гарантіях і механізмах реалізації соціальних прав; соціологічний підхід, який визначає, що ВПО є соціально вразливою групою, котра стикається з ризиками втрати соціального капіталу, зниженням рівня довіри до інституцій та можливістю маргіналізації [5]. Його мета - зрозуміти, як внутрішнє переміщення впливає на

соціальну структуру, стосунки в громадах і суспільну інтеграцію. Як зазначає С. М. Бубняк, внутрішнє переміщення є не лише міграційним процесом, а й соціальним явищем, що трансформує громади, у які інтегруються переселенці. Т. О. Погуляйло у своїх працях підкреслює, що важливими чинниками адаптації ВПО є соціальні ресурси — підтримка громади, мережі довіри, культурна участь та взаємодопомога; психологічний підхід, який фокусується на емоціях, переживаннях, мотивації, стресових реакціях, процесі адаптації та відновлення після травматичних подій. Він розглядає ВПО як людей, що переживають психологічну кризу, пов'язану з втратою дому, безпеки, соціальних зв'язків і звичного способу життя [6, с. 26 ; 11, с. 112-114 ]. Н. М. Могильова наголошує на тому, що серед ВПО поширені прояви хронічного стресу, тривожності та посттравматичного синдрому, тому соціальна робота має включати психологічний супровід і реабілітаційні програми. Н. Титаренко підкреслює значення соціально-психологічних стратегій самопомоги та ролі соціальних працівників як фасилітаторів процесів адаптації.

Комплексне поєднання цих підходів дає можливість розробити ефективну систему підтримки переселенців у сучасній Україні. Зважаючи на те, що ВПО як категорія осіб має юридичний статус, що підкріплюється Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014), ми можемо означити, що соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами повинна відзначатися міждисциплінарністю та багаторівневістю. Саме тому, вона об'єднує кілька ключових напрямів: матеріальну допомогу та побутове забезпечення; правовий супровід; психологічну підтримку; інтеграцію у громаду; освітній та професійний розвиток. О. Кінаш розглядає соціальну адаптацію ВПО як міждисциплінарну проблему, що потребує узгодження правових, психологічних і соціально-економічних механізмів. На думку дослідниці, ефективна робота з переселенцями має передбачати не лише надання допомоги, а й розвиток компетентностей самостійного відновлення, інтеграцію у громаду, освіту й професійне зростання.

Як підкреслює Л. Петришин, соціальна робота з ВПО повинна базуватися на принципах соціальної відповідальності та партнерства, оскільки волонтерська активність і громадська участь є ефективними інструментами соціальної згуртованості. На її думку, «волонтерська діяльність стає не лише проявом громадянської позиції, а й механізмом відновлення довіри між людьми та підвищення психологічної стабільності переселенців» [9]. У подальших дослідженнях авторка розглядає соціальне забезпечення ВПО як реабілітаційний аспект відновлення соціального статусу, наголошуючи, що залучення переселенців до професійних і волонтерських ініціатив сприяє поверненню відчуття значущості та включеності у суспільне життя [9, с. 25].

Окрім того в соціальній роботі з ВПО важливу роль відіграють ресурси як умова підтримки та самоорганізації ВПО: створення громадських об'єднань, волонтерських ініціатив, культурних центрів, які допомагають людям відчувати власну суб'єктність та

зменшують залежність від зовнішньої допомоги. Соціальні працівники відіграють роль фасилітаторів цього процесу, надаючи організаційну, методичну та інформаційну підтримку[4].

Ресурсним прикладом практичної реалізації соціальної роботи з ВПО в Україні є впровадження таких програм як:

- 1) програма тимчасового житла, яка була реалізована у Львові та Івано-Франківську: за підтримки Польщі та Німеччини побудовано модульні містечка [7];
- 2) мобільні правові офіси (Дніпро, Харків): допомога з документами, компенсаціями, реєстрацією [10, с. 112-115];
- 3) психологічні програми для дітей (Київ, Львів): арттерапія та ігрові кімнати від UNICEF і ГО «Голоси дітей» [1, с. 18-20];
- 4) інтеграційні ініціативи (Житомир): проєкт «Спільнодія» для переселенців і місцевих жителів [5, с.36-38; 11, с. 114-116];
- 5) професійна підтримка (Вінниця, Львів): програми USAID та MOM з перекваліфікації та працевлаштування [7];
- 6) самоорганізація ВПО (Харків, Полтава): ініціативні групи переселенців, що організовують культурні та освітні заходи [4, с. 69-71].

Усі ці практики демонструють перехід від моделі допомоги до моделі партнерства та взаємної участі, де ВПО виступають не лише об'єктом підтримки, а й активними учасниками процесу соціального розвитку громад.

**Висновки.** Зазначимо, що у сучасних умовах ведення військових дій соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами є одним із ключових викликів сучасної України. Вона потребує комплексного підходу, що поєднує правові, соціальні та психологічні інструменти. Завдяки системній соціальній підтримці можливо не лише задовольнити базові потреби ВПО, але й сприяти їхній інтеграції у громади, відновленню соціальної активності та формуванню згуртованого суспільства, в чому може допомогти впровадження вище проаналізованих програм соціальної підтримки. Відтак системна підтримка дозволяє не лише задовольнити базові потреби переселенців, а й сприяти відновленню соціальної активності, самодостатності та почуття гідності. Соціальна допомога у цьому контексті - це не просто набір послуг, а процес повернення людині її соціальної ролі, ідентичності та віри у майбутнє [9, с. 26].

#### **Список використаних джерел:**

1. Безродна В. Психологічна підтримка населення під час війни: внесок організацій громадянського суспільства // *Modern Humanities*. 2023. № 5. С. 14–21
2. Вітковська І. Роль соціальної роботи у розвитку адаптаційного потенціалу внутрішньо переміщених осіб в Україні в умовах війни // *Humanitas*. 2023. № 2. С. 45–52.
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 1706-VII від 20.10.2014 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 30.09.2025).

4. Мартиненко О. Соціальна робота благодійних фондів в Україні з особами, які перебувають на деокупованих територіях // *Humanitas*. 2023. № 2. С. 66–72.
5. Миколаєва В., Пономарьова В. Соціальна адаптація ВПО у територіальній громаді за новим місцем проживання в умовах воєнного стану // *Humanitas*. 2023. № 3. С. 33–41.
6. Михайлич О. Психологічні та соціальні особливості адаптації внутрішньо переміщених осіб // *Психологія та соціальна робота*. 2023. № 1. С. 26–34.
7. Міністерство соціальної політики України. Підсумки ініціативи ReReHID: як Україна та міжнародні партнери трансформують систему соціальної підтримки. Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/news/24614.html> (дата звернення 30.09.2025).
8. Кульчицький Т. Соціальна допомога як вид соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Věda a perspektivy*. 2023. № 2(21). URL: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-2\(21\)-178-186](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-2(21)-178-186) (дата звернення: 10.10.2025)
9. Петришин Л. Соціальне забезпечення ВПО як реабілітаційний аспект відновлення соціального статусу в умовах військового конфлікту. // *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки*: тези II Міжнар. наук. конф., 21–22 квітня. 2022. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., С. 24–27.
10. Русаль Л. Особливості надання соціально-правової допомоги внутрішньо переміщеним особам в Україні в умовах воєнного стану // *Право і суспільство*. 2023. № 4. С. 110–118.
11. Юрків Я. Некласичні форми соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами // *Humanitas*. 2022. № 1. С. 112–118.

**Ганна Максимова,**  
здобувач другого рівня вищої освіти,  
спеціальність 231 «Соціальна робота»,  
ДЗ «Луганський національний університет  
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

Науковий керівник: **Ярослава Юрків,**  
доктор педагогічних наук, професор,  
професор кафедри соціальної педагогіки,  
ДЗ «Луганський національний університет  
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

## **ДИТЯЧИЙ БУДИНОК СІМЕЙНОГО ТИПУ ЯК СУЧАСНИЙ ФОРМАТ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ**

Сучасна наука не дає однозначної відповіді на питання про ефективність роботи Сучасна наука не дає однозначної відповіді щодо ефективності функціонування дитячих будинків та їхньої здатності забезпечувати повноцінний соціальний розвиток, виховання, соціалізацію та соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. У науковій літературі підкреслюється як значущість їхньої ролі, так і наявність низки обмежень, пов'язаних із інституційною формою виховання.